

Јагодина

УДК 316.334.55(497.11)(049.32)
338.43(497.11)(049.32)

ВЕОМА ИНСТРУКТИВАН ЗБОРНИК НАУЧНИХ РАДОВА

ЗБОРНИК РАДОВА О СЕЛУ:
*УНАПРЕЂЕЊЕ СЕЛА У БРДСКО-
ПЛАНИНСКИМ ПОДРУЧЈИМА СРБИЈЕ,*
БЕОГРАД: САНУ, 2016.

Два основна типа насеља (село и град) развијала су се током историје углавном тако да је село назадовало, а град напредовао. Градови су односили превагу над селима у такорећи свакој области (економској, политичкој, културној, здравственој, заштитној). Савремени резултат тога јесте: градова је све више и све су већи, а села је све мање и све су мања. Тај тренд у развоју основних насеља је светски типичан, а за сваку земљу (народ, државу) специфичан. За српски народ, његову земљу и државу – малтене апокалиптичан. Ево показатеља: *У Србији има 986 села у нестајању (са мање од 100 станоеника), преко 50.000 празних кућа, преко 500.000 хектара обрадивих површина које су у парлогу, све мање деце, а све више старих, изнемоглих људи, преко 200.000 нежења, због чега нам прети поступно изумирање.*¹

Бројни и разноврсни друштвени фактори (делатности, институције, организације, заједнице...) доживљавају, изучавају, сагледавају, објашњавају то стање и предлажу начине, мере и активности за спашавање села у Србији. При том стичу и користе разне врсте (са)знања. Нема сумње да су научна сазнања у свему томе најзначајнија (најистинитија, најпоузданија, најкориснија...).

Због свега тога, Српска академија наука и уметности, првенствено преко свог Одбора за село, посвећује све већу пажњу и активност и за решавање проблема опстанка и

¹ Зборник, стр. XIII

развоја српских села. Најзначајније активности су одржавање научних скупова и објављивање зборника радова.

После научног скупа и зборника *Перспективе развоја села*², одржан је научни скуп *Унапређивање села у брдско-планинским подручјима Србије* у Врњачкој Бањи од 20. до 22. маја 2015. године. Најзначајнији (дуго)трајно вредан резултат тога је зборник радова. Он садржи: Поздравне речи, Предговор, Радове и Закључке.

У поздравној речи академика Марка Анђелковића (у име Академског одбора *Човек и животна средина*) је истакнуто да је „широко распрострањено научно знање први и најважнији услов природне, економске и сваке друге одрживости и села и града, и пољопривреде и индустрије, и државе и културе – свугде у свету, па и у нашој Србији – данас више него јуче, а сутра више него данас. А кад се ради о селима у брдско-планинским и пограничним подручјима Србије, заједничка нам је брига око тога да она не остану без становника и не постану пуста и дивља, без виталних људских заједница”.³ А у поздравној речи академика Драгана Шкорића (председника Академског одбора за село): „Циљ нашег скупа је да се сагледа постојеће стање на селима у брдско-планинским подручјима Србије, формулишу правци даљег развоја, одреде стратегије деловања и модели опоравка наших села.”⁴

Тај циљ је остварен у 17 научних радова (саопштених на овом скупу) по следећем редоследу:

Милован М. Митровић: *Села и становништво у брдско-планинским подручјима Србије*; Снежана М. Јанковић, Раде Д. Јовановић, Велко Ђ. Ђорђевић, Ана П. Богуновић, Слађан В. Станковић: *Значај и улога саветодавства на унапређењу пољопривредне производње у брдско-планинским пределима Републике Србије*; Зорица Васиљевић, Д. Томић, Ј. Субић, В. Ковачевић: *Финансирање пољопривреде и сеоског развоја у брдско-планинским подручјима Србије*; Ратко Лазаревић: *Значај гајења говеда и оваца у одрживом развоју села у брдско-планинским регионима*; Кесеровић, М. Николић: *Воћарство шанса развоја села – предлог мера и модела*; Ж. Илин, Н. Момировић, Б. Адамовић, Соња Илин: *Концепт развоја производње поврћа и кромпира у брдско-планинским подручјима Србије*; Милорад Н. Даниловић, Драган П. Гачић, Мирјана Шијачић-Николић: *Шумски ресурси у функцији*

2 Који смо приказали у часопису *Култура* бр. 146, 2015. године.

3 Зборник, стр. XI

4 Исто, стр. XII

развоја руралних подручја; П. Булат, Д. Илић: Како унапредити доступност здравственим услугама становницима брдско-планинских подручја Србије?; Радош Бајић: Судбина Мирчета, Стеван Маишревић, Душанка Стојшин-Инђић: Мењати село или становништво; Душан Ковачевић, Снежана Ољача, Жељко Долијановић: Перспектива развоја ратарске производње у брдско-планинском подручју Србије; Александра Р. Новаковић, Јасна С. Мاستиловић, Жарко С. Кеврешан, Елизабет П. Јанић-Хајнал, Тања И. Радусин: Финализација биљних производа ради повећања вредности производње пољопривредних газдинстава; Предраг М. Иконић, Татјана А. Тасић, Александра Р. Новаковић, Јованка Д. Левић: Финализација производа од меса и млека ради повећања вредности производње пољопривредних газдинстава; Љ. Тописировић, М. Остојић: Производња аутохтоних сирева у брдско-планинским пределима, Нада И. Видић: Сеоски туризам у брдско-планинским пределима Србије; Мирослав С. Ивановић: Диверсификација услуга у сеоском туризму пут ка успешнијем пословању сеоских туристичких домаћинстава Западне Србије; Бранислав Гулан: Перспективе руралних средина у Србији, Закључци.

Наслови радова указују на њихове садржаје. А садржаји су веома богати научним сазнањима о селима у Србији данас. Најзначајнија сазнања уткана су у Закључке. Основни су следећи:

„Одрживи развој брдско-планинских и пограничних сеоских подручја Србије један је од најтежих, али и најургентнијих проблема Србије који сасвим сигурно има статус стратешког питања од прворазредног националног значаја. Социолошки гледано, сви крупни структурни и развојни проблеми српског друштва у целини, у селима су још већи, а у селима брдско-планинског и пограничног подручја они су најизраженији и најтежи за практично решавање. Као такви, ови проблеми се не могу решавати никаквим мерама неке издвојене популационе, аграрне или културне политике, већ само једним за ова подручја посебно припремљеним државним акционим програмом пажљиво одабраним, конкретним локалним околностима прилагођених и међусобно усаглашених мера свих секторских политика од значаја за њихов одрживи развој. Демографски гледано, становништво Србије у целини је све старије, и сваке године се све више смањује зато што се смањује број склопљених бракова и број рођене деце, а повећава морталитет и пресељавање у иностранство. Ово се у највећој мери односи на села, а нарочито на она у брдско-планинским и пограничним подручјима која су већ више од пола века изложена све већој депопулацији,

сенилизацији и социјалној девастацији у сваком погледу. У институционалним реформама политичког система потребно је пронаћи нову рационалну меру регионалне децентрализације и локалне самоуправе (општинске и месне сеоске) и државне управе која би омогућила равномернији регионални и локални развој и обезбедила одржив рурални и аграрни развој и најнеразвијенијих брдско-планинских подручја Србије. У економској политици неопходни су финансијски (кредитни и порески) подстицаји, правно безбедни и административно поједностављени услови за привредне инвестиције у неразвијена брдско-планинска подручја Србије којима би се валоризовали постојећи природни ресурси за пољопривреду, прераду дрвета, грађевинство, разноврсну малу привреду, бањски и сеоски туризам и пратеће социјалне службе. У аграрној политици за брдско-планинска села неопходан је стратешки заокрет ка радно интензивним гранама пољопривреде као што су сточарство, повртарство и воћарство, јер би се тако запошљавало више незапослених, смањило би се одсељавање у градове, а стварали би се услови и да се понеко врати да ради на наслеђеном и запуштеном породичном газдинству и живи у селу из којег су се раније његови родитељи одселили у град. У популационој политици, држава Србија би морала да обезбеди свестрану потпору младим брачним паровима да остају у селима у којима већ живе и да у њима на пристојан начин могу да рађају и подижу своју децу. Уз посебне финансијске, социјално-статусне и културне подстицаје ваљало би осмислити државни, регионални и локални програм оживљавања одрживих села, тако што би се у њих привукли инвеститори који би запошљавали оне који су у градовима незапослени, а дошли би у таква села да живе и да у њима нађу запослење или започну неки сопствени посао у пољопривреди или некој другој привредној делатности. У том програму морале би се наћи и мере које би уклањале неравнотежу полова у репродуктивном периоду живота. И због тога би у социјалној и здравственој политици посебну заштиту морала да добију деца, младе жене и стари у селу, уз системску финансијску и кадровску потпору локалним здравственим и социјалним институцијама за бригу о здрављу и пристојном животу сеоског становништва и одрживом развоју села. Популациона политика, дакле, обједињује све друге секторске политике и зато никад и нигде сама себи није довољна – поготово за села у Србији, а посебно за неразвијена брдско-планинска подручја.⁵

5 Исто, стр. 255-257.

Овим општим закључцима додајемо и један посебан, према којем је: „...неопходно да се у погледу могућности за одрживи развој установе релевантне разлике између појединих типова села којима се морају посебно прилагођавати разне мере секторских политика. То су: 1. угашена села, 2. нестајућа села, 3. одржива села, 4. перспективна села и 5. угледна села. За одржива села у брдско-планинским подручјима предлаже се специфичан државни програм популационе и аграрне политике као стратешки важан сегмент свеукупне популационе обнове српског друштва и нове аграрне и социјалне реформе у Србији... У том погледу је важно да се што пре предузму практичне мере интегралног руралног развоја које омогућују:

- да се глобално поправи изразито неповољан положај села и пољопривреде у српском друштву;
- да се пређе на децентрализован модел привредног и социјалног развоја којим би инвестиције дошле до села и у неразвијеним општинама;
- да се много више инвестира у саобраћајну и комуналну инфраструктуру сеоских подручја;
- да се обезбеди боље социјално (здравствено, пензионо, инвалидско) осигурање, образовање и културно просвећивање пољопривредника и сеоског становништва.”⁶

Шта рећи као закључак овог текста (приказа Зборника)? Прво, много похвала за САНУ, Одбор за село и научнике, за ова изузетно значајна, актуелна, ургентна сазнања за спасавање српских села. Друго, остаје нада да ће ова сазнања користити релевантни друштвени чиниоци, а нарочито органи управе (државне и локалне, тзв. самоуправе). А ако (и колико) се оглуше, тим (и толико) доприносе апокалипси српског села, а самим тим и српског народа. Суштински речено, у стилу шаха, у овој пат позицији између села и државе, на спасавајућем потезу је држава. На то указује и недавна изјава академика Драгана Шкорића: „Према последњем попису становништва у Србији има 4.709 села у којима живи 40 одсто некадашњих становника. Више од хиљаду насеља је у нестајању са мање од сто житеља. У 550 села има мање од педесет становника. Гледано у целини у 86 места опада број становника. У сеоским насељима има преко 50.000 празних кућа, пошту нема 2.000 села, чак 500 су без асфалтног пута, а 400 без продавнице, основну школу нема 230 села, а чак 173 основне школе имају по једног ђака.”⁷

6 Исто, стр. 13-14.

7 *Политикин Магазин* (26. 2. 2017), Београд.
